

DET KONGELIGE
KUNNSKAPSDEPARTEMENT

Kunnskapsministeren

Stortinget
Karl Johansgate 22
0026 OSLO

Deres ref
TL

Vår ref
201105715-/NPM

Dato
21.12.2011

Svar på spørsmål fra Den særskilte komité: Hvilken rolle kan skolen spille i å bidra til å forebygge radikaliserings og voldelig ekstremisme?

Jeg viser til henvendelse fra Den særskilte komité sendt 9. desember 2011 om hvilken rolle skolen kan spille for å forebygge radikaliserings og voldelig ekstremisme.

Skolens brede samfunnsmandat

Norsk skole har et bredt samfunnsmandat. I formålsparagrafen (opplæringsloven § 1-1. *Formålet med opplæringa*) står blant annet følgende:

Opplæringa i skole og lærebedrift skal, i samarbeid og forståing med heimen, opne dører mot verda og framtida og gi elevane og lærlingane historisk og kulturell innsikt og forankring.

Opplæringa skal byggje på grunnleggjande verdiar i kristen og humanistisk arv og tradisjon, slik som respekt for menneskeverdet og naturen, på åndsfridom, nestekjærleik, tilgjeving, likeverd og solidaritet, verdiar som òg kjem til uttrykk i ulike religionar og livssyn og som er forankra i menneskerettane. (...)

Opplæringa skal gi innsikt i kulturelt mangfald og vise respekt for den einskilde si overtyding. Ho skal fremje demokrati, likestilling og vitskapleg tenkjemåte. (...)

Elevane og lærlingane skal lære å tenkje kritisk og handle etisk og miljøbevisst. Dei skal ha medansvar og rett til medverknad.

Skolen og lærebedrifta skal møte elevane og lærlingane med tillit, respekt og krav og gi dei utfordringar som fremjar danning og lærelyst. Alle former for diskriminering skal motarbeidast.

Videre er skolen pålagt å utføre et aktivt og systematisk arbeid for å fremme et godt psykososialt miljø, der den enkelte elev kan oppleve trygghet og sosial tilhørighet jf. opplæringsloven Kap. 9a. *Elevane sitt skolemiljø*. I norske skoler arbeides det hver dag med å oppfylle samfunnsmandatet og det er gjennom det daglige systematiske arbeidet at skolen har sin viktigste forebyggende rolle.

Regjeringen har lagt vekt på bedring av elevenes faglige resultater og mestring av grunnleggende ferdigheter. Dette er nødvendig for å bedre kvaliteten i norsk skole og for å bedre gjennomføringen av videregående opplæringen. Denne innsatsen skal ikke fortrenge skolens systematiske arbeid for å utvikle elevenes holdninger og verdier og for et godt skolemiljø. Tvert i mot vet vi at faglig gode resultater og evnen til å delta aktivt i samfunnet ofte forsterker hverandre. Tidlig innsats i både barnehage og skole og arbeidet for å få flere til å fullføre videregående opplæring er også viktige tiltak for å bidra til å oppfylle skolens brede samfunnsmandat.

Skolen skal lære elevene å omgås hverandre med respekt. Å utvikle etisk, sosial og kulturell kompetanse og en demokratisk forståelse og deltakelse er en viktig del av grunnlaget for dette. Sosial kompetanse er en grunnleggende forutsetning for at barn og unge skal kunne forholde seg til en mangfoldig og inkluderende virkelighet. For å nå dette må alle som forholder seg til barn og unge involveres. I tråd med læreplanverket for Kunnskapsløftet skal arbeidet med sosial kompetanse være en rød tråd gjennom hele grunnopplæringen.

Utdanning er det viktigste redskapet vi har for å formidle kunnskap, forståelse og evne til kritisk tenkning. Det fellesskap og de verdier som blir formidlet i skolen har stor betydning for en effektiv forebygging av voldelig ekstremisme.

På skolen skal hele eleven ivaretas. Lærerne og andre på skolen møter elevene hver dag, og vil normalt kunne merke seg elever som har problemer av ulikt slag. Det er likevel viktig å være klar over at pedagogisk personale har begrenset kompetanse til å gjøre noe med bakenforliggende årsaker til problemer. I slike tilfeller er den viktigste oppgaven å få til et godt og tett samarbeid med foreldrene, og sette barn og foreldre i kontakt med relevante hjelpeinstanser.

Jeg er glad for at ICCS-undersøkelsen fra 2009 (International Civic and Citizenship Education Study) viser at norske elever har gode kunnskaper om demokrati og samfunnsforståelse. Norske elever deltar mer enn elever i mange andre land, i skolens demokratiske fora. I de norske lærernes vurdering av betydningsfulle temaer i demokratiundervisningen, rangeres *stimulering*, samt å fremme elevenes evne til *kritisk og*

uavhengig tenkning som viktigst. Disse resultatene dokumenterer at skolen i stor grad legger vekt på det å hjelpe elevene i utviklingen sosial kompetanse og at de også lykkes i dette. Til tross for gode resultater må vi fortsatt vie dette området stor oppmerksomhet.

Læreplanverket for Kunnskapsløftet

Jeg har vist til både formålsparagrafen og deler av lovverket som skal sikre elevene et godt og inkluderende skolemiljø (kap. 9a). Læreplanverket for Kunnskapsløftet bygger det videre på dette.

I den generelle delen av læreplanverket for Kunnskapsløftet som gir en overbygning for grunnopplæringen, understrekes det at skolen ikke bare har faglige mål, men også mål om sosial og personlig utvikling. Opplæringen skal bidra til å utvikle sosial tilhørighet, toleranse, refleksjon, og demokratisk deltakelse som er sentralt for at barn og unge skal kunne mestre ulike roller i både skolehverdagen, i fritiden og senere i livet. Utvikling av barn og unges sosiale kompetanse gir grunnlaget for å videreføre og utvikle viktige samfunnsmessige verdier og holdninger for fremtiden.

Mange av kompetansemålene i fag som samfunnsfag, religion livssyn og etikk og norsk har kompetansemål som skal fremme elevenes kunnskaper om toleranse for individer og menneskerettigheter, og sette elevene i stand til å drøfte synspunkter, holdninger og verdier og å tenke kritisk. For eksempel skal elevene i norskfaget kunne uttrykke egne meninger i diskusjoner, vurdere hva som er saklig argumentasjon og drøfte hvordan språkbruk kan virke diskriminerende og trakasserende. Elevene skal i RLE-faget samtale om respekt og toleranse, motvirke mobbing i praksis, diskutere aktuelle spørsmål som oppstår i møte mellom religion, kultur og samfunn og vise respekt for ulike livssyn og religioner.

Kvalitetsutvikling av skolenes holdningsskapende arbeid

Elevundersøkelsen viser at elevene i norsk skole trives godt. ICCS-undersøkelsen viser også at elevene har gode kunnskaper om demokrati og samfunnsforståelse. Dette er et svært godt utgangspunkt.

Våren 2010 ble det nedsatt en arbeidsgruppe ledet av Inge Eidsvåg som blant annet skulle se på hvordan skolen kan arbeide systematisk og helhetlig mot rasisme, antisemittisme og diskriminering. Rapporten fra arbeidsgruppen ble lagt fram i januar 2011. Som en oppfølging av rapporten har Kunnskapsdepartementet bevilget 6 millioner kroner til utviklingen av et opplæringstilbud for lærere, skoleledere og elever på ungdomstrinnet som handler om demokratilæring og forebygging av rasisme, antisemittisme og andre former for trakassering av minoriteter i skolen.

Kunnskapsdepartementet har også igangsatt flere satsinger og programmer og tiltak som har som mål å bedre elevenes læringsmiljø. Et godt og inkluderende læringsmiljø skaper grunnlaget for trivsel og god læring. Gjennom det femårige programmet Bedre

læringsmiljø (2009-2014) bidrar vi til at læringsmiljøet står høyt på alle skoleansattes og skoleeieres dagsorden.

All kvalitetsutvikling av skolen som organisasjon betinger god kompetanse hos lærere og skoleledere. Lærerens evne til å lede klassen og til å bidra til gode relasjoner mellom elevene og mellom lærer og elev er avgjørende betydning for elevenes læring og for elevenes psykososiale skolemiljø. Som en oppfølging av Meld. St. 22. (2010-2011) "Motivasjon – Mestring – Muligheter" er det under utvikling et skolebasert program i klasseledelse. Programmet skal nå alle skoler i løpet av en femårsperiode.

Årlig deles det ut to priser til skoler som har arbeidet godt med inkluderende og rasismefritt skolemiljø. Den ene er Dronning Sonjas skolepris for likeverd og inkludering som hvert år tildeles en skole som har utmerket seg ved å praktisere likeverd og inkludering. Den andre, Benjaminprisen, deles ut til en skole som arbeider aktivt mot rasisme og diskriminering. Disse prisene er med på å understreke betydningen av, og verdsette, inkludering, likeverd og toleranse.

Gjennomføring av videregående opplæring som forebyggende tiltak

All forskning viser at gjennomføring av videregående opplæring en av de viktigste faktorene for å hindre sosial og økonomisk ekskludering, som igjen kan være viktige årsaker til utvikling av radikaliserings og voldelig ekstremisme.

I handlingsplanen for å forebygge radikaliserings og voldelig ekstremisme "Felles trygghet - felles ansvar" er derfor det viktigste tiltaket knyttet til grunnopplæringen,, nettopp det å få flere til å fullføre videregående opplæring. Ny GIV er et tre-årig prosjekt som skal etablere et varig samarbeid mellom stat, fylkeskommuner og kommuner for å bedre elevenes forutsetninger for å fullføre og bestå videregående opplæring. Opplæringssektorens forebyggende rolle i arbeidet mot radikaliserings og voldelig ekstremisme går først og fremst ut på å gi elevene faglig kunnskap og ruste dem til å møte og mestre livets utfordringer sammen med andre.

Oppsummering

Opplæringen skal bidra til å utvikle kunnskapsrike, engasjerte og kritiske borgere som er i stand til å handle sosialt i et likeverdig og demokratisk samfunn preget av mangfold. Dette er skolens brede overordnede mål.

Dette henger nært sammen med Regjeringens hovedmålsettinger for opplæringen om at alle skal beherske grunnleggende ferdigheter som gjør dem rustet til videre skolegang og arbeid, at alle som er i stand til det skal fullføre videregående opplæring og at alle skal oppleve trivsel og mestring. Skolens brede samfunnsmandat, og det daglige arbeidet som nedlegges i skolen, kommunene og fylkeskommunene for å realisere disse målene er

grunnleggende for å hindre marginalisering og utstøting og derfor også viktig for å forhindre radikaliserings og voldelig ekstremisme.

Med hilsen

Kristin Halvorsen